

- Intervju med Anders Åslund om vad som händer i Ukraina
- Eva Gustavsson om presidentvalet i El Salvador
- Baltikum idag: Krisens följder i Lettland lär oss för framtiden
- Lunchseminarium om Vitryssland onsdag 25 mars i Stockholm

»Det finns ljuspunkter i Ukraina«

"Ukraina är som nation på väg mot konkurs och det sker till tonerna av politiskt storgräl" sammanfattade en svensk tidning nyligen läget i det land där den orangea revolutionen för inte så länge sedan ingav hopp om snabb demokratisering. I en ny bok om Ukraina förklarar Anders Åslund bakgrunden till dagens situation och vad framtiden kan ha i sitt sköte: "How Ukraine Became a Market Economy and Democracy" (Peterson Institute for International Economics; mars 2009).

- Det mest positiva i Ukraina är att man har öppna medier, en öppen debatt och fria val, förklarar Anders Åslund i en telefonintervju.

Det mest negativa, säger han, är att staten inte fungerar:

- Det väcker oro. Jag frågar mig hur länge folket tolererar detta.

Den senaste tidens politiska och ekonomiska oro har haft grava konsekvenser. "Var tionde ukrainare har förlorat jobbet, landets stålindustri har havererat och banksystemet håller på att kollapsa" skrev Dagens Nyheter 8 mars, 2009.

Enligt Anders Åslund behövs det en ny konstitution där president och parlament inte tillåts motverka varandra. Han säger vidare att Ukraina behöver Europa:

- Det viktiga är att en process mot EU-medlemskap startas.

Ukraina bör ges "ett medlemsperspektiv" utan fastställd deadline, anser han. En sådan process skulle ge Ukraina ett "ordentligt reformprogram". Landet behöver också få ett frihandelsavtal med EU för att få tillgång till den europeiska stålmarknaden.

- Stål utgör 40 procent av Ukrainas export. Den främsta konkurrenten är Ryssland. Det är väldigt viktigt för Ukraina att man får tillgång till den europeiska marknaden först.

I din bok sägs att övergången till demokrati i Ukraina varit en av de mest utdragna och socialt katastrofala men att man nått vissa resultat. Kan du förklara?

Förhoppningen var att efter den orangea revolutionen skulle samhället demokratiseras i alla sina beståndsdelar.

- Reformarbetet kom igång sent i Ukraina, först hösten 1994, det vill säga tre år efter Ryssland. Innan dess var situationen katastrofal. Hösten 1993 var inflationen 10 000 procent och BNP föll våldsamt.

Anders Åslund berättar om två korta reformperioder men säger att sedan slöts det som han kallar det politiska fönstret. Av utvecklingen i bland annat Ukraina drar han slutsatsen att det definitivt inte blir enklare att reformera när man dröjer med detta arbete. Korrupktion är ytterligare en försvårande faktor. Det finns ukrainska grupper som tjänar pengar på att systemet inte reformeras. Anders Åslund förklarar att det var det kaotiska ekonomiska läget som gjorde att oligarkerna överhuvudtaget tillät Viktor Yushchenko komma till makten.

Enligt Transparency International har korrupktionen i Ukraina till och med förvärrats under ▶

► senare år – och den var redan innan på en med svenska ögon sett ofattbart hög nivå. ”Problemet är att politisk vilja saknas för att inleda förändringar” kan man läsa i Utrikesdepartementets rapport om mänskliga rättigheter i Ukraina. Anders Åslund förklarar att korruptionen tilltagit eftersom staten inte fungerar.

- Om man vill att något ska ske så får man köpa sig till detta. Man kan delvis se korruptionen som en försvarsmekanism hos dem som vill få något gjort!

Levnadsstandarden har också sjunkit efter självständigheten. Anders Åslund förklarar att detta kan härledas tillbaka till kommunismens kollaps:

BNP föll tio år i rad mellan 1989 och 1999. Därefter var tillväxten cirka 7 procent årligen mellan 2000 och 2007, för att stanna på ett par procent under förra året. Och så ska man inte glömma bort jordbrukssektorn, säger Åslund, som är stor och som ofta inte syns i statistiken.

Om man jämför demokratiutvecklingen i Ryssland och Ukraina?

- I Ryssland har man åstadkommit mer vad gäller lagstiftning. I båda länderna är de juridiska systemen urusla (fungerar på lägre nivå i Ryssland men är helt disorganiserat i Ukraina) men i Ukraina fungerar demokratin vad gäller pressfrihet och man har ständiga begränsade demonstrationer.

Anders Åslund förklarar att ”Ukraina blivit ett protest-samhälle”, man protesterar och demonstrerar mot allt och inget. Men, säger han, förr eller senare måste ju problemen lösas.

Det var exempelvis först under förra året som man fick en aktiebolagslag. De större företagen har – inte utan

problem – istället ofta följt internationella regelverk. Anders Åslund säger att detta är en ”viktig hämsko” i ekonomin.

Vinterns gaskrig mellan Ryssland och Ukraina kan väl knappast ha undgått någon europé. Det gällde ett avtal mellan de både länderna om pris på och transitförhållanden för gas till västra Europa.

Ryssarna handlade irrationellt, anser Anders Åslund om att Ryssland stängde av gaskranarna då president Yushchenko sista december kallade tillbaka den ukrainska förhandlingsdelegationen. Vid den tidpunkten var avtalet i princip, förklarar Anders Åslund.

- Ryssarna blev ursinniga och stängde av gasen. De trodde nog att de skulle kunna övertala européerna att det var Ukrainas fel.

Han tror inte att Ukraina förlorade på krisen. Och resultatet blev inte ens energibrist i Ukraina.

I praktiken, säger Åslund, fick Putin krypa till korset när han bad premiärminister Julia Timosjenko att komma till Moskva. Och avtalet? Ja det blev i princip det samma som vad man hade kommit överens om i slutet av december.

- Det här har skadat [den ryska gasleverantören] Gazprom oerhört mycket, tror Anders Åslund.

Ingen vill handla med ett företag som betar sig på detta sätt. ”Ett kommersiellt företag uppträder inte så” påpekar han och tillägger att premiärminister Putin nästan framstod som vd för Gazprom!” ■

Text: Elisabeth Precht

Ett ögonblick med Eva Gustavsson Managing Director JHS

Senaste nytt!
Presidentvalet
i El Salvador

Är 18 år av demokratiskt styre till ända?

I natt svensk tid meddelades det officiella resultatet i presidentvalet i El Salvador. Vårt systerparti ARENA och dess kandidat Rodrigo Ávila hade förlorat med ynka 3 procent till FMLN:s kandidat Mauricio Funes.

FMLN med sitt ursprung i den marxistiska gerillarörelsen har under det senaste året mobiliserat och byggt upp sin kampanj med såväl ekonomiskt som personellt stöd utifrån. Det faktum att den ekonomiska krisen slagit extra hårt mot El Salvador var också en bidragande orsak till valutgången.

ARENA som har varit vid makten sedan inbördeskriget för 18 år sedan har successivt byggt upp demokratin i landet. Men som i många latinamerikanska länder där fattigdomen är utbredd, finns det en grogrund för populistiska vänsterrörelser.

När det gäller demokratiaspekten är det ingen som ifrågasätter om valet har gått rätt till.

Varför förlorade man då valet?

Många goda krafter i ARENA har varit kritiska till den avgående presidenten Antonio Saca. Han har själv styrt såväl partiet som kampanjen, vilket ledde till att partiet ej var enat när det gick in i valrörelsen.

Rodrigo Ávila var kanske inte den starkaste kandidaten, men jag är övertygad om att han hade blivit en utmärkt president. Han är en av de mest välutbildade och kunniga ledare i Latinamerika som jag mött. Trots sin kompetens är han kanske inte den mest kraftfulla kampanjpolitikern, men tillsammans med sin fru Celina hade de såväl kvinnorna som ungdomarna med sig.

Konsekvensen av valförlusten är att vi nu riskerar en utveckling som hotar demokratin i El Salvador. Liknande processer har vi redan sett i länder som Nicaragua och Bolivia.

/16 mars 2009

Baltisk uppbromsning i finanskrisens spår

Estlands, Lettlands och Litauens ekonomier har tills helt nyligen framstått som dånande express-tåg på väg från en realkommunistisk sovjettid till det moderna Europa. För den som inte besökt något av de baltiska staterna på de senaste femton, tio eller ens fem åren är det omöjligt att förstå hela vidden av de förändringar som länderna genomgått. Det skriver Peeter Luksep och menar att det är intressant för demokratistiftelser som Hjalmarsonstiftelsen »att följa den diskussion om bristerna i Lettlands politiska liv som [finans]krisen lett till«.

Ett senvintergrått Riga inspirerar lätt till att skriva om ekonomiska svårigheter. Men om man på näthinnan har bilder av sovjettidens Riga så är det en skimrande stad man nu ser, från nybyggda kontorsskrapor och köptempel till enklaste kiosk eller rentav papperskorg.

Mycket riktigt är det vanligaste svaret på frågor om ekonomin att »om det här kallas kris, vad var det då för«.

Naturligtvis finns det som överallt i världen en utbredd oro, men här finns bekymmer också över vad som ses som okunniga och rentav fördomsfulla omdömen i västliga medier. De baltiska staterna har inte haft några Lehmankrascher eller fordonsindustrikriser, de svenska bankerna fortsätter av allt att döma att tjäna pengar här och få utländska företag har lämnat.

Uppbromsning efter rekordtillväxt

Det är svårt att beskriva utvecklingen i termer som vi i Sverige kan relatera till. Ett tolvprocentigt fall i BNP är mycket men betyder samtidigt inte mer än att man är tillbaka kring nivån 2006-07. På arbetsmarknaden har den överhettning som medförde att det i många sektorer var svårt att få arbetskraft avlösts av arbetslöshet som i Estland och Litauen rör sig kring svenska nivåer, och i Lettland ligger högre men lägre än Spanien. På bostadsmarknaden har priserna fallit kraftigt men det efter många år av kraftiga ökning, så de allra flesta lån ligger ändå klart under nuvarande marknadsvärde.

Det ska sägas att utvecklingen i de tre baltiska länderna skiljer sig åt sinsemellan, precis som mellan de nordiska länderna. Visserligen är en del förutsättningar snarlika, till exempel frånvaron av större råvarufyndigheter, den påtvingade kommunistiska perioden och nu möjligheterna som medlemmar i EU. Alla åtnjöt också ett stort inflöde av utländska investeringar, inledningsvis främst i direkta investeringar i verksamheter men med tiden alltmer spekulativa, t ex i fastigheter.

Men samtidigt skiljer sig ländernas ekonomiska tyngdpunkter och kanske framför allt de politiska vanorna sig åt.

Att Lettland drabbats betydligt hårdare än Estland och Litauen har samband med landets finanssek-

tor, som mer än grannländernas drabbats av det ryska ekonomiska raset. Men svårigheterna beror också på svagheter i landets politiska liv. Alltför många politiker har varit redskap för enskilda affärsintressen. Sådana problem förekommer visserligen såväl i grannländerna som i många andra länder, men Lettlands framstår åtminstone i en nordeuropeisk jämförelse som större. Det är svårt att se någon annan förklaring till de notoriskt svaga lettiska statsfinanserna.

Estniska regeringar av olika partifärg byggde upp reserver under överhettningssären som nu ger andrum att genomföra sparprogram men också satsningar, och även Litauen är i en stabilare sits bland annat tack vare ett mindre utlandsberoende.

Ingen devalvering

I ett par avseenden är de baltiska länderna mycket lika. Uppslutningen är stor kring att bygga vidare på den liberala och marknadsorienterade politik länderna bedrivit och man oroar sig för att »det gamla Europa« är på väg in i ett moras av protektionism och konkurrensnedvidande statsstöd.

Ännu större är enigheten om att avvisa devalveringar. Det viktigaste skälet är att den kris man upplever inte är en kostnadskris för exportnäringarna. Det är svårt att se vad det är för export av varor eller tjänster som skulle kunna öka med en devalvering. Däremot skulle en devalvering omedelbart slå kraftigt mot hushållen, genom att många har lån i euro och eftersom den mesta energin är importerad.

Man påpekar också att nuvarande valutavägningar inte har något entydigt samband med underliggande förhållanden. USA-dollar går upp, trots USA:s betydande ekonomiska problem. Det brittiska pundet liksom den svenska kronan sjunker, trots att åtminstone Sverige har en relativt stark ekonomi. Om valutor som kronan och till och med det brittiska pundet drabbas av en spekulations- eller nervositetsgrundad press, vad händer då med små valutor som den estniska kronan, den lettiska latas eller litauiska litas?

Man ska heller inte glömma de svåra erfarenheterna av rubelsammanbrottet i slutet av sovjettiden. Precis som hos tyskarna har minnen av hyperinflation lett till ett brett stöd för stabila valutor. Alla tre länderna har också kringgärdat sina valutor med långtgående lagreglering.

Detta ställer i gengäld stora krav på förmåga till anpassning i den ekonomiska politiken i övrigt. I Estland, som fört en restriktiv budgetpolitik alltsedan självständigheten och uppbyggda reserver från de snabba tillväxtåren, har parlamentet nyligen röstat igenom minskningar på omkring en tiondel av budgeten. Man gav också regeringen rätt att underbalansera budgeten med några procent. För Lettland är utmaningarna större. Den avgående regeringen genomförde en rad drastiska ▶

- skatthöjningar och besparingar. Men den tillträdande breda koalitionen under den unga statsministern Dombrovskis säger att det återstår ett förväntat underskott på uppemot en miljard euro i 2009 års statsbudget och att ytterligare skatthöjningar och besparingar därför är att vänta.

Partiväsandets roll

Den globala krisen kommer att ställa demokratiska system under press i många länder. I de baltiska staterna minns man hur 1930-talskrisen gav vind i seglen till odemokratiska rörelser, som staterna värjde sig emot med undantagslagar och åsidosättande av yttrandefriheten men som i Tyskland ledde till Hitler, andra världskriget och därigenom den sovjetiska ockupationen av Baltikum. Denna smärtsamma historiska erfarenhet lägger band på extrema politiska yttringar i den inhemska politiken, men oron är stor för vad krisen kan ställa till med i Ryssland. Oro finns också för att självständighetsfientliga extremister bland de under sovjettiden invandrade ryssarna, som inte har samma historiska perspektiv, ska lockas till att exploatera krisen.

Mest utsatt är Lettland. Här finns flest sovjetnostalgiker och här finns större svagheter i hur det politiska systemet fungerar, vilket ofta påpekats inte minst av lettiska bedömare. Hittills har det setts mest som en skönhetsfläck. Nu i kristider visar det sig att skönhetsfläcken kan bli dyrbar.

Erfarenheter för framtiden

Ansvar för ett fungerande partiväsande ligger naturligtvis hos det egna landets politiker, partier och väljare. I förändrings- och uppbyggnadsskedet kan Hjalmarsonstiftelsen och liknande organisationer från andra äldre demokratier erbjuda kunskap och erfarenhet som stöd. Den fasen är passerad i ett EU-land som Lettland, men för vårt arbete i andra länder blir det intressant att följa den diskussion om bristerna i Lettlands politiska liv som krisen lett till, liksom hur Estlands och Litauens politiska system hanterar den största utmaningen sedan självständigheten. ■

Peeter Luksep

Tidigare riksdagsman (M) och ledamot av Hjalmarsonstiftelsens styrelse. Han var en av initiativtagarna till Måndagsrörelsen som stödde de baltiska staternas frigörelse från Sovjetunionen.

På dagordningen

- 🕒 **17-20 mars - Stockholm**
Konferens för ungdomar från Georgien
- 🕒 **27-29 mars**
Konferens för Vitryssland
- 🕒 **25 mars kl 12-13 seminarium**
Om Vitryssland bl a med oppositionspolitiker från Vitryssland. En representant från UD redogör för EU:s Vitryssland-policy och vad svenskt EU-ordförandeskap kan innebära; anmälan till info@hjalmarsonstiftelsen.se
- 🕒 **2-6 april - Dominikanska Republiken**
UPLA ungdomsseminarium om "Principles for a Free Society"
- 🕒 **2-6 april - Dominikanska Republiken**
UPLA seminarium för kvinnor med "Principles for a Free Society"
- 🕒 **3-6 april - Ukraina**
Konferens om korruptionsbekämpning och transparens för politiker från samarbetspartiet Our Ukraine
- 🕒 **7-9 april**
Fact Finding Mission i Ryssland
- 🕒 **17-20 april - Sverige**
"Academy for Local Decision Makers" för politiker från Our Ukraine, från Ukraina

Framgångar i Makedonien

Rådgivning till presidentkandidat Gjorge Ivanov var syftet med den resa till Makedonien som arrangerades av Hjalmarsonstiftelsen 5-7 mars. Utöver sammanträden och samtal med bl a premiärminister Nikola Gruevski (översta bilden) så deltog svenskarna i ett valmöte med närmare 8 000 åhörare.

Under besöket träffade svenskarna (på bilden riksdageledamot Ulrika Karlsson) även utrikesminister Antonio Milososki, biträdande premiärminister Ivica Bocevski samt ordförande i det makedonska parlamentets försvarsutskott Vladimir Gjorcev.